

ПРИЛОГ 4 ПРАВНА РАМКА

1 ПРАВНА РАМКА

1.1 Преглед на главното релевантно национално законодавство

1.1.1 Национално законодавство за оцена на влијанието врз животната средина

Закон за животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 192/15, 39/16, 99/18); и Уредбата за определување на проектите и за критериумите врз основа на кои се утврдува потребата за спроведување ОВЖС („Службен весник на Република Македонија“ бр. 74/05, 109/09, 164/12 и 202/16); ја регулира постапката за оцена на влијанијата врз животната средина, генерално на проекти кои би можеле да имаат значително влијание врз животната средина, врз основа на критериуми според кои се утврдува потребата од спроведување на постапка за оцена на влијанија врз животната средина на нови, општо утврдени, проекти и постоечки објекти. Сите проекти наведени во Анекс 1 од оваа Уредба подлежат на ОВЖС, додека за проектите, наведени во Анекс 2 се испитува од случај до случај, во согласност со критериумите утврдени во Уредбата, за да се утврди потребата од спроведување постапка за ОВЖС.

Целата процедура за ОВЖС е опфатена и опишана во Законот за животната средина и ги опфаќа следните фази: (1) Подготовка на известување за намерата за спроведување на проектот; (2) Утврдување на потребата од оцена на влијанието на проектот врз животната средина; (3) Определување на обемот на оцената на влијанието на проектот врз животната средина; (4) Подготовка на студијата за ОВЖС; (5) Консултации со јавноста; (6) Извештај за соодветност на студијата за ОВЖС и (7) Решение со кое се дава согласност или се одбива барањето за спроведување на проектот.

Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) е одговорно за организирање јавна расправа и за собирање релевантни мислења и коментари од јавноста. МЖСПП мора да утврди датум за одржување на јавната расправа, механизми и време за информирање на јавноста и локација каде што ќе бидат презентирани Нетехничкото резиме на ОВЖС студијата и самата ОВЖС студија. Јавноста, вообичаено се информира за достапноста на студијата за ОВЖС, датумот, местото и времето на одржување на јавна расправа и за достапноста на документите, преку јавните информативни медиуми, вклучувајќи и објава во најмалку еден дневен весник на целата територија на државата, една ТВ или радио станица.

МЖСПП треба да ја спроведе јавната расправа најмалку пет работни дена пред крајниот рок за подготовка на Извештајот за соодветност на студијата за ОВЖС, а кој рок не треба да биде подолг од 60 дена од денот на поднесувањето на ОВЖС. Во согласност со член 93 од Законот за животната средина, доколку при разгледување на извештајот за ОВЖС се утврди дека предложениот проект веројатно ќе предизвика значителни прекугранични влијанија врз животната средина, тогаш Министерството треба да ја информира засегнатата држава или држави за Проектот и можното влијание на проектот врз животната средина на соседната земја, за видот на одлуката која може да биде донесена во врска со постапката за ОВЖС и временскиот рок за одговор на известувањето, кој не може да биде пократок од временскиот рок кој го има домашната јавност за доставување на мислења по решението за утврдување на потребата од оцена на влијание на проектот врз животната средина, утврдени согласно став 2 член 93 од овој Законот за животна средина.

Државата/вите кои може да бидат засегнати може да дадат свое мислење и коментари за проектот и може да учествуваат на јавна расправа во врска со проектот. Коментарите на засегнатата држава/држави мора да се земат предвид при донесување решение со кое се дава согласност или се одбива барањето за спроведување на проектот.

Засегнатата држава/држави, доколку се утврди потреба, може да организира јавна расправа за содржината на студијата за ОВЖС. На јавната расправа, Инвеститорот и МЖСПП се должни да присуствуваат.

Националната процедура за ОВЖС, како што е кажано погоре, се спроведува во неколку чекори, како што следува:

1. Известување за намера за спроведување на проектот (член 80 од ЗЖС);

Постапката започнува кога инвеститорот, кој има намера да го спроведе проектот, поднесува Известување за намера за спроведување на проектот во писмена и електронска форма до Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП), кој е надлежен орган за целата постапка. МЖСПП е должно да го објави известувањето во најмалку еден дневен весник достапен на целата територија на РС Македонија и на интернет страната на МЖСПП.

2. Утврдување потреба за спроведување постапка за ОВЖС (член 80 и 81 од ЗЖС);

Во оваа фаза од постапката, МЖСПП одредува дали треба да се спроведе постапка за ОВЖС за одреден проект. Решението, кое го донесува МЖСПП, се објавува во најмалку еден дневен весник достапен на целата територија на Република Северна Македонија, на веб страната и на огласната табла на МЖСПП. Инвеститорот, правните и физички лица кои се засегнати, како и невладините организации за животна средина, може да поднесат жалба против решението до Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен, во рок од осум дена од денот на објавувањето на решението.

Истовремено, МЖСПП го информира инвеститорот за решението кое е донесено за (не)спроведување на ОВЖС. Врз основа на тие информации, инвеститорот поднесува барање за мислење за обемот на ОВЖС.

3. Утврдување на обемот на студијата за ОВЖС (член 82 од ЗЖС);

Утврдувањето на обемот е фаза во текот на која МЖСПП ја утврдува содржината и обемот на работите кои треба да се опфатат со студијата за ОВЖС. При подготвувањето на мислењето за обемот на студијата, МЖСПП треба да ги земе предвид мислењата на инвеститорот и мислењата добиени по објавувањето на одлуката за спроведување ОВЖС. За мислењето МЖСПП го известува и инвеститорот, а резиме од истото се објавува во рок од пет дена од денот на неговото издавање во најмалку еден дневен весник достапен на целата територија на Република Македонија, на веб-страната, како и на огласната табла на МЖСПП.

4. Подготовка на студијата за ОВЖС (член 83-84 од ЗЖС);

Откако ќе се утврди обемот, се започнува со изработка на Студијата за ОВЖС. Инвеститорот е должен да ја подготви студијата и истата треба да ја достави до МЖСПП, во писмена и во електронска форма. Инвеститорот ангажира најмалку едно лице од Листата на експерти за ОВЖС, кое ја потпишува студијата како одговорно лице за нејзиниот квалитет.

5. Јавна расправа и консултации со јавноста (член 90-91 од ЗЖС);

МЖСПП за студијата за ОВЖС треба да обезбеди спроведување на јавна расправа најмалку пет работни дена пред истекот на рокот од членот 86, став (5) од Законот за животна средина, како и да обезбеди достапност на информациите потребни за учество на јавноста во јавната расправа, во согласност со член 90 од истиот закон и да ги извести здруженијата на граѓани формирани за заштита и унапредување на животната средина од местото каде ќе се реализира проектот.

МЖСПП води записник од јавната расправа и е должен да испрати копија од записникот, заедно со прилозите, до инвеститорот, органите на државната управа надлежен за работите на кои се однесува проектот и до органите на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, на територијата на која се планира да се спроведе проектот и да го објави записникот на својата веб-страна.

6. Извештај за соодветност на студијата (член 86 од ЗЖС);

Откако ќе се идентификуваат и оценат влијанијата врз животната средина во подготвената студија за ОВЖС, постапката продолжува со изготвување на Извештај за соодветност на Студијата за ОВЖС. Во оваа фаза фокусот е ставен на идентификување и издвојување на недостатоците со поголема и помала важност, кои можат директно да влијаат на процесот на донесување одлука во однос на квалитетот на студијата. Извештајот за соодветност на

студијата за ОВЖС се подготвува од страна на МЖСПП или од него овластени лица, идентификувани во Листата на експерти, во рок не подолг од 60 дена од денот на доставувањето на студијата за ОВЖС, заедно со мислењата на студијата добиени од претходно одржаните консултации со јавноста. Извештајот треба да утврди дали студијата за ОВЖС ги исполнува барањата пропишани со Законот за животната средина и предлага услови кои треба да се утврдат со дозволата за спроведување на проектот, како и мерки за спречување и намалување на штетните влијанија. Доколку при „проверката“ во студијата се утврдат одредени недостатоци, истата се враќа до инвеститорот, кој потоа треба да ја дополни/доработи во рок не подолг од 30 дена.

Во рок од пет работни дена од денот на изготвувањето на извештајот за оцена на влијанието на проектот врз животната средина, МЖСПП го доставува извештајот до органите на државната управа кои се надлежни за вршењето на дејностите на кои се однесува проектот и до органите на општината или на градот Скопје на чие подрачје се предвидува да се спроведува проектот и го објавува извештајот на својата веб страна и најмалку во еден дневен весник достапен на целата територија на Република Северна Македонија.

7. Решение со кое се дава согласност или се одбива барањето за спроведување на проектот (член 87 од ЗЖС).

Врз основа на студијата за ОВЖС, извештајот за соодветноста на студијата за ОВЖС, јавната расправа и добиените мислења, МЖСПП, во рок од 40 дена од денот на поднесувањето на извештајот за соодветност, носи решение со кое дава согласност или го одбива барањето за спроведување на проектот.

Решението содржи оцена за тоа дали студијата за ОВЖС ги задоволува барањата пропишани со Законот за животната средина и условите за издавање на дозволата за спроведување на проектот, како и мерки за спречување и за намалување на штетните влијанија.

Во рок од пет работни дена од денот на донесувањето на ова решение, МЖСПП го доставува истото до инвеститорот, до органот на државната управа надлежен за издавање дозвола, односно решение за спроведување на проектот и до општината или градот Скопје на чие подрачје би требало да се спроведува проектот. Истото, МЖСПП треба да го објави на својата веб страна и во најмалку еден дневен весник достапен на целата територија на Република Северна Македонија.

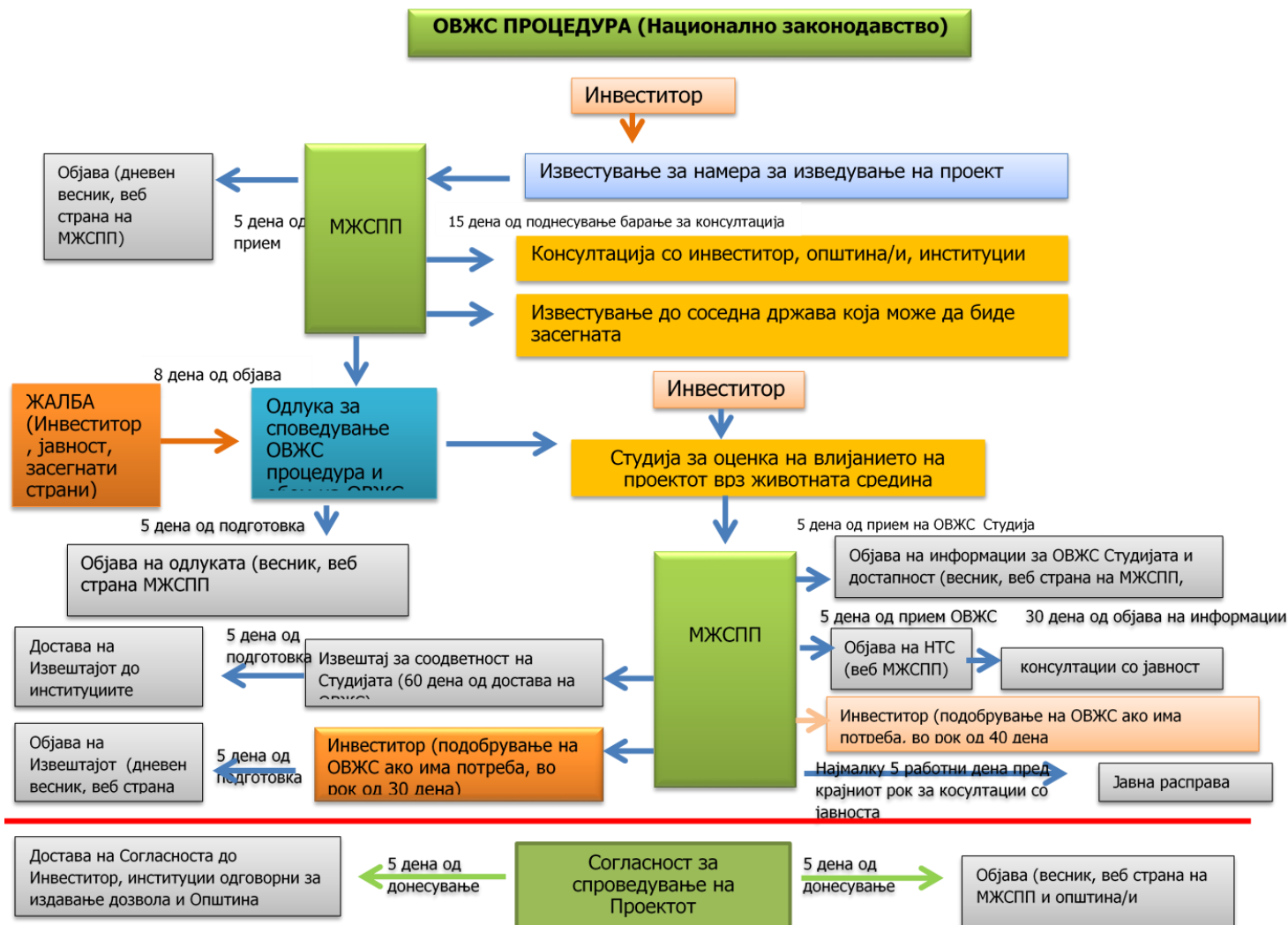
Други релевантни закони за постапката за оцена на влијанието врз животната средина се:

- Правилник за информациите што треба да ги содржи известувањето за намерата за изведување на проектот и постапката за утврдување на потребата од оцена на влијанието на проектот врз животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 33/06);
- Правилник за содржина на објавата на известувањето за намерата за спроведување на проект, на решението за потребата од оцена на влијанието на проектот врз животната средина, на студијата за оцена на влијанието на проектот врз животната средина, на извештајот за соодветноста на студијата за оцена на влијанието на проектот врз животната средина и на решението со кое се дава согласност или се одбива спроведувањето на проектот, како и начин на консултирање на јавноста („Службен весник на Република Македонија“ бр. 33/06);
- Правилник за содржината на барањата што треба да ги исполнува студијата за оцена на влијанието на проектот врз животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 33/06);
- Правилник за формата, содржината, постапката и начинот за изработка на извештајот за соодветноста на студијата за оцена на проектот врз животната средина, како и постапката за овластување на лицата од листата на експерти за оцена на влијанието врз животната средина, кои ќе го изготват извештајот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 33/06);



- Правилник за висината на трошоците за спроведување на постапката за оцена на влијанието на проектот врз животната средина кој ги надоместува инвеститорот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 116/09).

На следната слика е прикажана постапката за ОВЖС во согласност со Законот за животната средина на РС Македонија.



Слика 1 ОВЖС процедура во согласност со националното законодавство

1.1.2 Друго релевантно национално законодавство поврзано со проектот

1.1.2.1 Преглед на националното законодавство за животна средина

Управување со водите

Со Законот за водите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/08, 6/09, 161/09, 83/10, 51/11, 44/12, 23/13, 163/13, 180/14, 146/15, 52/16, 151/21) се уредуваат прашања кои се однесуваат на површинските води, вклучувајќи ги и постојаните водотеци или водотеците во кои повремено тече вода, езерата, акумулациите и изворите, подземните води, крајбрежното земјиште и водните живеалишта и нивното управување, вклучувајќи ги и распределбата на водите, заштитата и зачувувањето на водите, како и заштитата од штетното дејство на водите; водостопанските објекти и услуги; организационата поставеност и финансирањето на управувањето со водите, како и условите, начинот и постапките под кои можат да се користат или испуштаат водите. Управувањето со водите е регулирано со бројни закони и подзаконски акти, како што се:

- Закон за снабдување со вода за пиење и одведување на урбани отпадни води („Службен весник на Република Македонија“ бр. 68/04, 28/06, 103/08, 17/11, 18/11, 54/11, 163/13, 10/15, 147/15, 31/16);
- Уредба за класификација на водите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/99);
- Уредба за категоризација на водотеците, езерата, акумулациите и подземните води („Службен весник на Република Македонија“ бр.18/99, 71/99);
- Правилник за поблиските услови, начинот и максимално дозволените вредности и концентрации на параметрите на прочистените отпадни води за нивно повторно користење (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 73/11);
- Правилник за условите, начинот и граничните вредности на емисија за испуштањето на отпадните води по нивното прочистување, начинот на нивно пресметување, имајќи ги во предвид посебните барања за заштита на заштитните зони (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 81/11);
- Правилник за методологијата, референтните мерни методи, начинот и параметрите на мониторинг на отпадните води, вклучувајќи ја и тињата од пречистувањето на урбаните отпадни води (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 108/11);
- Правилник за опасните и штетните материи и супстанции и нивните емисиони стандарди што можат да се испуштат во канализација или во систем за одводнување, во површински или подземни водни тела, како и во крајбрежни земјишта и водни живеалишта (*) (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 108/11);
- Правилник за формата и содржината на барањето заради неиздавање на дозвола односно недонесување на решение за одбивање на барањето за издавање на дозвола за испуштање („Службен весник на Република Македонија“ бр. 129/11);
- Правилник за критериумите за утврдување на зоните чувствителни на испуштањето на урбани отпадни води (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 131/11).

Управување со отпад

Закон за управување со отпадот („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 216/21) го регулира управувањето со отпадот; принципи и цели за управување со отпад; планови и програми за управување со отпад; права и обврски на правни и физички лица во однос на управувањето со отпадот; барања и обврски на правните и физичките лица кои произведуваат производи и амбалажа и кои на крајот на животниот циклус ја оптоваруваат животната средина; начинот и условите под кои може да се врши собирањето, транспортот, третманот, складирањето, преработката и депонирањето на отпадот; увоз, извоз и транзит на отпад; следење; информацискиот систем; финансирање и надзор на управувањето со отпадот. Управувањето со отпадот е регулирано со бројни закони и подзаконски акти, како што се:

- Закон за управување со електрична и електронска опрема и отпад од електрична и електронска опрема („Службен весник на Република Македонија“ бр. 6/12, 163/13, 146/15, 39/16, 176/21);
- Закон за управување со батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори („Службен весник на Република Македонија“ бр. 140/10, 47/11, 148/11, 39/12, 163/13, 146/15, 39/16, 176/21);
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 161/09, 17/11, 47/11, 136/11, 6/12, 39/12, 163/13, 146/15, 39/16, 215/21);
- Листа на видови на отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 100/05);
- Правилник за постапките и начинот на собирање, транспортирање, преработка, складирање, третман и отстранување на отпадните масла, начинот на водење евиденција и доставување на податоците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 156/07, 109/14);
- Правилник за општите правила за постапување со комуналниот и со другите видови неопасен отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 147/07);
- Правилник за поблиски услови за постапување со опасниот отпад и начинот на пакување и означување на опасниот отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 15/08);
- Правилник за формата и содржината на барањето заради неиздавање на дозвола односно недонесување на решение за одбивање на барањето за издавање на дозвола за собирање и за транспортирање на комуналниот и на другите видови на неопасен отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 146/11);
- Правилник за формата и содржината на дозволата за собирање и за транспортирање на опасниот отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 118/10);
- Правилник за формата и содржината на барањето за добивање на дозвола за преработка, третман и/или за складирање на отпад, формата и содржината на дозволата како и минималните технички услови за вршење на дејноста преработка, третман и/или складирање на отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 76/07, 122/08, 126/12 и 9/13);
- Правилник за формата и содржината на дозволата, барањето и регистарот за издадени дозволи за трговија со неопасен отпад, начинот и постапката за издавање на дозволата, начинот на водење на евиденцијата како и условите за начинот за вршење на дејноста трговија со неопасен отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 115/07, 55/12 и 41/13);
- Правилник за содржината и начинот на водење, чување и одржување на евиденција во регистарот на отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/09);
- Правилник за начинот и условите на функционирање на интегрираната мрежа за отстранување на отпадот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/06);
- Правилник за формата и содржината на образецот на барањето и потребната документација, формата и содржината на дозволата за собирање и за транспортирање на комунален и другите видови на неопасен отпад, како и минималните технички услови за вршење на дејноста собирање и транспортирање на комунален и други видови на неопасен отпад („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/15);
- Правилник за количеството на биоразградливи состојки во отпадот што смее да се депонира („Службен весник на Република Македонија“ бр. 108/09, 142/09).

Квалитет на амбиентен воздух

Правната рамка во секторот воздух во Република Северна Македонија ја сочинуваат Законот за квалитет на амбиентниот воздух („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 92/07,

35/10, 47/11, 59/12, 100/12, 163/13, 10/15, 146/15, 151/21) и соодветни подзаконски акти. Со Законот за квалитет на амбиентниот воздух се уредуваат мерките за избегнување, спречување или намалување на штетните ефекти од загадувањето на амбиентниот воздух врз човековото здравје, како и за животната средина како целина, преку утврдување на гранични и целни вредности за квалитет на амбиентниот воздух и прагови на алармирање и праг на информирање, гранични и целни вредности за емисии, формирање на единствен систем за следење и контрола на квалитетот на амбиентниот воздух и следење на изворите на емисии, сеопфатен систем за управување со квалитетот на амбиентниот воздух и изворите на емисии, информативен систем, како и други мерки за заштита од одредени активности на правните и физичките лица кои имаат директно или индиректно влијание врз квалитетот на амбиентниот воздух.

Управувањето со квалитетот на воздухот е регулирано со бројни подзаконски акти, како што се:

- Уредба за гранични вредности за нивоа и видови на загадувачки супстанции во амбиентниот воздух и прагови на алармирање, рокови за постигнување на граничните вредности, маргини на толеранција за гранична вредност, целни вредности и долгорочни цели („Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/05, 4/13);
- Правилник за количините на горните граници-плафоните на емисиите на загадувачките супстанции со цел утврдување на проекции за одреден временски период кои се однесуваат на намалувањето на количините на емисиите на загадувачките супстанции на годишно ниво („Службен весник на Република Македонија“ бр. 2/10, 156/11, 111/14);
- Правилник за методологијата, начините, постапките, методите и средствата за мерење на емисиите од стационарните извори (*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/12);
- Правилник за граничните вредности за дозволените нивоа на емисии и видови на загадувачки супстанции во отпадните гасови и пареи кои ги емитираат стационарните извори во воздухот(*) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 141/10, 223/19);
- Правилник за методологијата за инвентаризација и утврдување на нивото на емисии на загадувачките супстанции во атмосферата во тони годишно за сите видови дејности, како и други податоци за доставување на програмата за мониторинг на воздухот на Европа (ЕМЕП) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 142/07);
- Листа на зони и агломерации за квалитет на амбиентниот воздух („Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/09);
- Правилник за количините на горните граници на емисиите на загадувачките супстанции со цел утврдување на проекции за одреден временски период кои се однесуваат на намалувањето на количините на емисиите на загадувачките супстанции на годишно ниво („Службен весник на Република Македонија“ бр. 2/10, 156/11 и 111/14);
- Правилник за квалитетот на течните горива („Службен весник на Република Македонија“ бр. 88/07, 91/07, 97/07, 105/07, 15/08, 78/08, 156/08 и 81/09);
- Правилник за содржината и начинот на преносот на податоците и информациите за состојбите во управувањето со квалитетот на амбиентниот воздух („Службен весник на Република Македонија“ бр. 138/09)

Климатски промени

Република Северна Македонија до сега нема објавено никаков Закон за климатски промени. Но, почнувајќи од 1997 година, ратификуваше неколку конвенции, претставени во Поглавје 13.1.2.3.

Бучава

Одредбите од Законот за заштита од бучава во животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/07, 124/10, 47/11, 163/13, 146/15, 151/21) се однесуваат на средината каде што луѓето се изложени на бучава: агломерација, зона, мирни подрачја во

агломерација, мирна област во природа, како и во средина на специфични образовни, здравствени и рекреативни објекти и/или области од посебен интерес. Исто така, со овој закон се уредува проценката, управувањето и контролата на бучавата предизвикана од патните, железничките, воздушните и водните транспортни возила, бучавата што се создава во соседството и отворениот простор, како и бучавата на отворен простор предизвикана од инсталации и индустриски постројки, вклучително и категориите на стопански дејности, определување на нивото на изложеност на бучава преку снимање на бучава со методи на проценка и изработка на стратешки карти за бучава, подготовка на акциони планови за бучава и акустично планирање врз основа на резултатите од мониторингот на бучавата, со цел да се спречи и намали бучавата каде што е можно, а особено во случаите кога надминувањето на граничните вредности за бучава може да предизвика вознемиреност и штетно влијание врз здравјето на луѓето или да ја одржи вредноста на индикаторот за бучава во области каде што не се надминати највисоките гранични вредности итн. Генерираната бучава е регулирана со законот и неколку подзаконски акти, како што се:

- Правилник за примената на индикаторите за бучава, дополнителни индикатори за бучава, начинот на мерење на бучава и методите за оценување со индикаторите за бучава во животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 107/08);
- Правилник за гранични вредности на нивото на бучава во животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 147/08);
- Правилник за поблиските услови во поглед на потребната опрема која треба да ја поседуваат овластени научни стручни организации и институции како и други правни и физички лица, за вршење на определени стручни работи за мониторинг на бучава („Службен весник на Република Македонија“ бр. 152/08);
- Правилник за поблиските видови на посебните извори на бучава како и услови кои треба да ги исполнуваат постројките, опремата, инсталациите и уредите кои се употребуваат на отворен простор во поглед на емитираната бучава и стандардите за заштита од бучава (1) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 142/13);
- Правилник за локациите на мерните станици и мерните места („Службен весник на Република Македонија“ бр. 120/08);
- Одлука за утврдување во кои случаи и под кои услови се смета дека е нарушен мирот на граѓаните од штетна бучава („Службен весник на Република Македонија“ бр. 1/09, 38/13).

Хемикалии

Со Законот за хемикалии („Службен весник на Република Македонија“ бр. 145/10, 53/11, 164/13, 116/15, 149/15 и 37/16) се уредуваат класификацијата, пакувањето и етикетањето на хемикалиите, условите за производство на хемикалии, правата и обврските на правните лица кои произведуваат, пласираат на пазарот хемикалии или користат хемикалии, водење регистар на хемикалии, ограничување и забрана за производство, пуштање во промет и употреба на хемикалии, увоз и извоз на одредени опасни хемикалии, пуштање во промет биоцидни производи и детергенти, надзор, како и други прашања поврзани со хемикалии.

Со овој закон се уредуваат и постапките за пријавување нови супстанции и евалуација на нови и постоечки супстанции, постапките за известување, рекламирање, постапките за меѓусебно признавање на сертификати и обврски за известување.

Заштита на природата

Во 2004 година беше донесен Законот за заштита на природата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/ 13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и 151/21), со кој се уредува заштитата на биолошката и пределската разновидност и заштитата на природното наследство, во заштитени подрачја и надвор од заштитените подрачја. Република Северна Македонија има ратификувано и бројни меѓународни договори кои се дел од правниот систем за заштита на природата во земјата. Заштитата на природата е регулирана со бројни закони и подзаконски акти, како што се:

- Правни акти за прогласување на заштитени подрачја согласно Законот за заштита на природата;
- Националната црвена листа на Северна Македонија. Министерство за животна средина и просторно планирање, <http://redlist.moepp.gov.mk/>
- Листи за утврдување на строго заштитени и заштитени диви видови („Службен весник на Република Македонија“ бр. 139/11 од 07.10.2011 година).

1.1.2.2 Релевантно националното законодавство за социјалните аспекти

🌟 Безбедност и здравје

Законодавството од областа на безбедност и здравје при работа, од посебен интерес за овој проект е дадено во продолжение:

- Закон за социјална заштита („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 104/19, 146/19, 275/19, 311/20, 291/21). Социјалната заштита и заштитата во Македонија се состојат од услуги и бенефиции од системот на социјална заштита финансиран од даноци (социјална превенција - која според Законот за социјална заштита опфаќа - едукативна и советодавна работа, изработка на обрасци за самопомош, волонтерска работа итн. институционална грижа, вонинституционална грижа и парична помош) и систем на социјално осигурување врз основа на придонеси (пензии и инвалидност, здравствено осигурување и осигурување во случај на невработеност).
- Закон за здравствена заштита („Службен весник на РМ“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10 /15, 61/15, 154/15, 132/15, 154/15, 192/15, 37/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.20/19, 101/19, 153/ 19, 180/19, 275/19, 122/21). Законот за здравствена заштита ги уредува работите поврзани со системот и организацијата на здравствената заштита и вршењето на здравствената дејност, загарантираните права и утврдените потреби и интереси на државата во обезбедувањето на здравствената заштита, здравствените установи, вработувањето, правата и должностите, одговорност, проценка, престанок на работниот однос, заштита и одлучување за правата и обврските на здравствените работници и здравствените соработници, квалитетот и безбедноста на здравствената дејност, коморите и стручните здруженија, маркетингот и рекламирањето на здравствената заштита дејност, вршење на здравствена дејност во случај на вонредни ситуации и надзор над вршењето на здравствената дејност.
- Закон за јавно здравје („Службен весник на РМ“ бр. 22/10, 136/11, 144/14, 149/15, 37/16). Законот за јавно здравје го регулира спроведувањето на основните функции и задачи на јавното здравство, јавниот здравствен систем, вонредните состојби во јавното здравство и финансирањето на јавното здравство. Целта на овој закон е: зачувување и унапредување на здравјето на населението; да овозможи спроведување на основните функции и задачи на јавното здравство преку организирани мерки и активности што ги преземаат државните органи, установи, единиците на локалната самоуправа и други правни и физички лица во соработка со здравствените установи; унапредување и зајакнување на меѓусекторската соработка во спроведувањето на основните јавно-здравствени функции; да ја унапредува и зајакнува соработката меѓу надлежните министерства и единиците на локалната самоуправа и јавниот и приватниот сектор и граѓаните во зачувувањето и унапредувањето на здравјето на населението; да обезбеди соодветен одговор во случај на потреба и итност на јавното здравје и појава на вонредна состојба во јавното здравство; да обезбеди спроведување на меѓународните здравствени правила и да регулира конкретни јавно-здравствени прашања кои не се регулирани со друг закон.

Други закони од областа на безбедност и здравје:

- Закон за санитарна и здравствена инспекција („Службен весник на РМ“ бр. 71/06, 139/08, 88/10, 18/11, 53/11, 164/13, 43/14, 144/14 , 51/15, 150/15, 37/16, 83/18);

- Закон за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 169/15, 55/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.11/18, 83/18, 98/19, 302/20,122/21);
- Закон за заштита и спасување („Службен весник на РМ“ бр. 93/12, 41/14, 71/16, 106/16, 83/18, 215/21);
- Закон за комуналните дејности („Службен весник на Република Македонија“ бр. 95/12, 163/13, 42/14, 44/15, 147/15, 31/16, 302/20) и други подзаконски акти.

Труд и работна сила

Законодавство кое ги покрива прашањата од областа на трудот и работните услови се следните:

- Закон за работните односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/05; 106/08; 161/08; 114/09; 130/09; 149/09; 50/10; 52/10; 124/10; 47/2011; 11/12; 39/12; 13/13; 25/2013; 170/2013; 187/13; 113/14; 20/15; 33/15; 72/15; 129/15, 27/16, 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.110/19, 267/20), управува со односите меѓу страните вклучени во процесот на вработување. Заштити и се однесува на секое физичко лице кое склучило договор за вработување со работодавач. Принципот на еднаков третман подразбира забрана за директна и/или индиректна дискриминација. Секаков вид на принудна или детска работа се строго забранети.
- Закон за пензиско и инвалидско осигурување („Службен весник на РМ“ бр. 53/13, 170/13, 43/14, 44/14, 97/14, 113/14, 160/14, 188/14, 20/15, 61/15, 97/15, 129/15, 147/15, 154/15, 173/15, 217/15, 27/16, 120/16, 132/16, 35/18, 220/18, 245/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.180/19, 275/19, 31/20, 267/20) го дефинира задолжителното пензиско осигурување на работниците под работен договор и на физичките лица кои вршат дејност, основите на капитално финансираното пензиско осигурување, како и посебните услови како одредени категории осигуреници добиваат право на пензиско и инвалидско осигурување. Правата кои произлегуваат од пензиското и инвалидското осигурување се следните: право на старосна пензија, право на инвалидска пензија, право на прераспределба на друго соодветно, работно место, право на соодветно вработување, право на преквалификација или повисока квалификација и право на соодветни парични надоместоци, право на семејна пензија, право на месечен надоместок за физичка штета и право на минимална пензија.
- Закон за безбедност и здравје при работа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 92/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13, 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15, 30/16, 18/2092/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13, 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15, 30/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.18/20) е клучниот закон со кој се дефинираат мерките и обврските во областа на Здравје и безбедност при работа).

Други поврзани закони:

- Закон за вработувањето и осигурување во случај на невработеност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1997, 25/2000, 101/2000, 50/2001, 25/2003, 37/2004, 4/5005, 2006, 29/2007, 102/2008, 161/2008, 50/10, 88/10, 51/11, 11/12, 80/12, 114/12, 39/14, 44/14, 113/56/15, 129/15, 147/15, 154/15, 27/16, 119/16, 21/18 и 124/19);
- Закон за инспекција на труд („Службен весник на Република Македонија“ бр. 35/1997, 29/2002, 36/11, 164/13, 44/14, 33/15 и 147/15 и 21/18);
- Закон за евиденците од областа на трудот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 16/2004, 102/2008, 17/11 и 166/12 и 147/15 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.18/20);
- Закон за вработување на инвалидни лица („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/2000, 16/2004, 62/2005, 113/2005, 29/2007, 88/2008, 161/2008, 99, 136/11, 129/15, 147/15,27/16, 99/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.103/21);

- Закон за приватните агенции за вработување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 113/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 18/20);
- Закон за волонтерство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 85/07, 161/08, 147/15 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 124/19, 103/21);
- Закон за мирно решавање на работните спорови („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/2007, 27/14 и 30/16);
- Закон за вработување и работа на странци („Службен весник на Република Македонија“ бр. 217/15 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 163/21);
- Закон за минимална плата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/12, 30/14, 180/14, 81/15, 129/15, 132/17, 140/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.124/19 и 239/19);
- Закон за заштита од вознемирување на работното место („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/13, 147/15 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 103/21);
- Закон за еднакви можности на жените и мажите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 166/14 и 150/15).

Релевантни подзаконски акти:

- Правилник за начинот на изготвување на изјава за безбедност, нејзината содржина како и податоците врз кои треба да се заснова процената на ризикот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 2/2009) ги дефинира задолжителните изјави за здравје и безбедност за секое работно место; ангажман на стручно лице за безбедност и здравје при работа и овластена медицинска установа; донесување мерки за заштита од пожари, прва помош и евакуација; обезбедување на обуки за прва помош, противпожарна заштита, спасување и евакуација; обезбедување на периодични медицински прегледи за вработените.
- Правилникот за минимални барања за безбедност и здравје при работа на вработените во работниот простор („Службен весник на Република Македонија“ бр. 154/08) ги дефинира следните обврски на работодавачите: обезбедување јасни рути до излезите за итни случаи; извршување на техничко одржување на работното место, опрема и уреди; одржување на работното место, опремата и уредите на соодветно ниво на хигиена; обезбедување на простории за прва помош опремени со основни инсталации и опрема за прва помош; земајќи ги предвид потребите на работниците со посебни потреби;
- Правилник за лична заштитна опрема која вработените ја употребуваат при работа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 116/07) дефинира задолжително обезбедување на ЛЗО за работниците;
- Правилник за безбедност и здравје при работа при употреба на опрема за работа („Службен весник на Република Македонија“ бр.116/07) дефинира дека на работниците мора да им биде достапна соодветна и безбедна работна опрема, работодавачите мора да преземат мерки за минимизирање на ризиците, вклучително и обезбедување соодветни известувања и писмени упатства за работниците, како и обезбедување обука за ризици;
- Правилник за безбедност и здравје при работа на вработените изложени на ризик од бучава („Службен весник на Република Македонија“ бр.21/08) дефинира задолжително мерење на нивоата на бучава на работните места, забранува работа во локално признати денови за одмор, надвор од нормалното работно време или во екстремни временски услови;

- Правилник за минимални барања за безбедност и здравје при работа за привремените мобилни градилишта („Службен весник на Република Македонија“ бр. 105/08) ја дефинира обврската на изведувачите да изготват план за БЗР;
- Правилник за знаци за БЗР ги дефинира задолжителните знаци за здравје и безбедност за какви било опасни работни активности и дава соодветни упатства за работниците („Службен весник на Република Северна Македонија бр. 107/19“).

Националната стратегија за вработување во Република Северна Македонија (2021-2027) на Министерството за труд и социјална политика, проследена со Акциски план за вработување 2021-2023 година и Акциски план за вработување на млади луѓе во Република Северна Македонија 2016-2020 година, заедно со Стратегијата за здравје и безбедност при работа 2021-2025 и Акцискиот план што ја придружува 2021 - 2023, се клучни документи кои ја дефинираат стратешката ориентација за грижа за здравјето и безбедноста на работниците како основни човекови права, како и развој на работничките права.

Експропријација на земјиште

Националното законодавство кое ги регулира процедурите за откуп/експропријација на имот за проекти од јавен интерес, и за поврзаните права на сопственост (на земјиштето). , најчесто предвидува компензација за загуби на имоти, најчесто во парична смисла. Во Република Северна Македонија, долу наведените законски акти ги уредуваат прашањата за откуп на земјишни парцели во приватна сопственост од страна на државата, врз основа на јавен интерес и потреба:

- Законот за експропријација („Службен весник на РМ“ бр. 95/12, 131/12, 24/13, 27/14, 104/15, 192/15, 23/16, 178/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.122/21) ја уредува постапката за експропријација на имот за проекти кои се од јавен интерес и поврзаните права за недвижности (недвижен имот).
- Законот за сопственост и други стварни права („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/01, 92/08, 139/09, 35/10) ги уредува правата и обврските на сопствениците на имотот. Право на сопственост можат да стекнат сите домашни и странски физички и правни лица, вклучително и државата и единиците на локалната самоуправа, под услови и на начин пропишани со овој и други закони.
- Закон за домување („Службен весник на РМ“ бр. 99/09, 57/10, 36/11, 54/11, 13/12, 55/13, 163/13, 42/14, 199/ 14, 146/15, 31/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.302/20). Клучната точка од социјална перспектива релевантна за овој проект во Законот за домување е тоа што предвидува можност за издавање станови во државна сопственост на социјално загрозуени и бездомни лица согласно Законот за социјална заштита. Овој закон, меѓу другото, се занимава и со прашањето на социјалните станови и домувањето на ранливите групи (деца без родители или без родителска грижа, корисници на социјална и постојана парична помош, лица погодени од елементарни непогоди, инвалиди и лица кои имаат потреба од помош и грижа од други лица, социјално загрозуени лица припадници на ромската заедница, осамени родители со малолетни деца).

Други подзаконски акти кои го дефинираат односот меѓу засегнатите страни во процесот на откуп/експропријација на земјиштето се:

- Закон за градење („Службен весник на РМ“ бр. 130/09, 124/10, 18/11, 36/11, 54/11, 13/12, 144/12, 25/13, 79/ 13, 137/13, 163/13, 27/14, 28/14, 42/14, 115/14, 149/14, 187/14, 44/15, 129/15, 217/15, 226/15, 30/16, 31/16, 39/16, 71/16, 132/16, 35/18, 64/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.168/18, 244/19, 18/ 20, 279/20);
- Закон за приватизација и закуп на градежно земјиште во државна сопственост („Службен весник на РМ“ бр. 4/05, 13/07, 165/08, 146/09, 18/11, 51/11, 27/14, 144 /14, 72/15, 104/15, 153/15, 23/16, 178/16, 120/18);
- Закон за процена („Службен весник на РМ“ бр. 115/10, 158/11, 185/11, 64/12, 188/14, 104/15, 153/15, 192/15, 30/ 16);

- Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер (Службен весник на Р. Северна Македонија“ бр. 101/19);
- Методологија за проценка на пазарната вредност на недвижноста („Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/12, 17/13, 21/13, 142/14);
- Правилник за начинот на катастарското класирање и утврдувањето и запишувањето на промената на катастарската култура и класа на земјиштето („Службен весник на Република Македонија“ бр. 144/13, 95/15, 149/17);
- Закон за постапување по бесправно изградени објекти („Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/11, 54/11, 155/12, 53/13, 72/13, 44/14, 115/14, 199/14, 124/15, 129/15, 217/15, 31/16, 190/17 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 174/21);
- Закон за постапување по претставки и предлози („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/2008, 13/13, 156/15, 193/15);
- Закон за катастар на недвижности („Службен весник на РМ“ бр. 55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16, 172/16, 64/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 124/19).

Културно наследство

- Закон за културата („Службен весник на РМ“ бр. 31/98, 49/2003, 82/2005, 24/2007, 116/10, 47/11, 51/11, 136/12, 23/ 13, 187/13, 44/14, 61/15, 154/15, 39/16, 11/18) ги утврдува основите на културата како темелна вредност на Република Македонија, облиците на културата, начинот и условите на неговото финансирање, како и други прашања од интерес за културата. Културата, во смисла на овој закон, опфаќа: создавање, објавување уметничко творештво и заштита и користење на творештвото.
- Закон за заштита на културното наследство („Службен весник на РМ“ бр. 20/04, 71/04, 115/07, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13 , 38/14, 44/14, 199/14, 104/15, 154/15, 192/15, 39/16, 11/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 20/19) ги одредува видовите, категориите, идентификацијата, начините на населување под заштита и други инструменти на заштитата на културното наследство, режимот на заштита и користење на културното наследство, правата и обврските на носителите и ограничувањата на правото на сопственост врз културното наследство од јавен интерес, организацијата, координацијата и надзорот, професионалните звања и други прашања значајни за единството и функционирањето на системот за заштита на културното наследство во Република Северна Македонија.
- Законот за меморијални споменици и спомен-обележја („Службен весник на Република Македонија“ бр. 66/04, 89/08, 152/15 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 103/21) ги уредува прашањата поврзани со одбележувањето на значајни настани и истакнати личности со спомен-споменици и меморијални знаци; условите и постапката за подигање на спомен-спомениците и меморијалните симболи, субјектите надлежни за нивното поставување, заштита, водење, регистарот на нивната евиденција, како и надзорот и контролата над спроведувањето на одредбите од овој закон.
- Закон за музеите („Службен весник на РМ“ бр. 66/04, 89/08, 116/10, 51/11, 88/15, 152/15, 39/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 103/21).
- Правилник за националниот регистар на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/05) и придружни и други подзаконски акти.

1.1.2.3 Меѓународни договори и конвенции

Република Северна Македонија е потписничка на бројни меѓународни договори и конвенции за човекови права, на Обединетите нации и на Советот на Европа. Националната легислатива на, се движи кон целосно усогласување со постоечките директиви на Европската унија (ЕУ) во националната правна и политичка рамка. Следниве меѓународни конвенции ратификувани од Република Северна Македонија ќе бидат земени предвид при подготовката на ОВЖС:

- Конвенција за оцена на влијанието врз животната средина во прекуграничен контекст (Еспо, февруари 1991 година) Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/99);
- Мултилатерален договор меѓу земјите од Југоисточна Европа за спроведување на Конвенцијата за оцена на влијанието врз животната средина во прекуграничен контекст, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 157/10);
- Конвенција за пристап до информации, учество на јавноста во одлучувањето и пристап до правдата за прашањата поврзани со животната средина (Архус), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 40/99);
- Конвенција за биолошка разновидност, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/97);
- Картагенски протокол за биосигурност кон Конвенцијата за биолошка разновидност, Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 40/05);
- Конвенција за заштита на водните живеалишта од меѓународно значење за заштита на водните птици (Рамсар), Указ за ратификација („Службен весник на СФРЈ“ бр. 9/77);
- Конвенција за заштита на миграторни видови диви животни (Бон), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 38/99);
- Меморандум за разбирање за заштита и управување со централноевропското население на Големата Мечка (*Otis tarda*) Република Македонија го потпиша Меморандумот на 07.10.2000 година во Аман, Јордан;
- Конвенција за заштита на дивиот растителен и животински свет и природните живеалишта во Европа (Берн), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/97);
- Конвенција за меѓународна трговија за загрозуени диви животински и растителни видови (Вашингтон), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/99);
- Европска конвенција за Пределот (Фиренца, 2000), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/2003);
- Договор за заштита на лилјациите во Европа (Лондон, 1991), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 38/99);
- Измена на Договорот за заштита на лилјациите во Европа, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2002);
- Договор за зачувување на Африканско-Евроазиските миграторни видови водни птици (Хаг), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 32/99);
- Виенска конвенција за заштита на Озонскиот слој (Виена, март 1985 година), Закон за ратификација („Службен весник на СФРЈ“ бр.1/1990). Ратификуван од Република Македонија на 10 март 1994 година;
- Монреалски протокол за супстанции кои го осиромашуваат озонскиот слој, („Службен весник на СФРЈ“ бр. 16/90). Протоколот беше ратификуван на 10 март 1994 година;
- Измена на Монреалскиот протокол за супстанции кои го осиромашуваат озонскиот слој – Лондон, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/98);
- Измена на Монреалскиот протокол за супстанции кои го осиромашуваат озонскиот слој– Копенхаген, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/98);

- Измена на Монреалскиот протокол за супстанции кои го осиромашуваат озонскиот слој, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 51/99);
- Измена на Монреалскиот протокол за супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка - Пекинг 1999 година, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2002);
- Рамковна конвенција на Обединетите нации за климатски промени (Њујорк, мај), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 6/97);
- Протоколот од Кјото кон Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/2004);
- Базелска Конвенција во врска со контролата врз прекуграничните загадувачи со опасен отпад и неговото депонирање, Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ 49/97);
- Амандман на Базелската Конвенција за контрола на прекуграничното пренесување на опасниот отпад и негово одлагање и Амандманот на Анекс I, Анекс VIII и Анекс IX (Кичен, Малезија, 23 - 27.02.1998 година), Закон за ратификација („Службен весник на РМ“ бр. 49/2004) ;
- Конвенција на Обединетите нации за борба против опустинувањето во земјите кои се соочуваат со сериозни суши или опустинување, особено во Африка, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2002);
- Закон за ратификација на Кигали Амандманот кон Монреалскиот протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка „Службен весник на РСМ“ бр.34/2020
- Закон за ратификација на Амандманот од Доха кон Протоколот од Кјото на Рамковната конвенција на Обединетите Нации за климатски промени („Службен весник на Република Македонија“ бр. 152/2019 од 25.07.2019 година);
- Закон за ратификација на Договорот од Париз („Службен весник на Република Македонија“ бр. 161/2017);
- Рамковна конвенција на Обединетите Нации за климатски промени (Њу Јорк, мај), Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 61/97);
- Протоколот од Кјото кон Рамковната конвенција на Обединетите Нации за климатски промени, Закон за ратификација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 49/2004);
- Меѓународен пакт за економија, социјални и културни права (Њу Јорк, 16 декември 1966 година). Ратификуван од Македонија на 18 јануари 1994 година;
- Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство (Службен весник на СФРЈ“ 56/74). Конвенцијата е ратификувана со акт за сукцесија од СФРЈ во 1977 година;
- Конвенции на Меѓународната организација на трудот: Северна Македонија има ратификувано многу Меѓународни конвенции на трудот

Досега, Република Северна Македонија има ратификувано 80 Меѓународни конвенции на трудот. Од нив, една е повлечена, а една не е применлива затоа што државата нема излез на море. Ниту една конвенција не е ратификувана во изминатите 12 месеци. Досега се потпишани: осум (8) основни конвенции, четири (4) конвенции за управување (приоритетни) и 67 (од вкупно 178) технички конвенции се потпишани од Р. Македонија.

За спроведување на проектот, важна е примената на Меѓународните конвенции на трудот, како што е предложено во БИ2 од Политиката на ЕБОР, особено примена на следните конвенции:

- Конвенција за слобода на здружување и заштита на правото на организирање, 1948 година (бр. 87);

- Конвенција за право на организирање и колективно договарање, 1949 година (бр. 98);
- Конвенција за принудна работа, 1930 година (бр. 29);
- Конвенција за укинување на принудна работа, 1957 година (бр. 105);
- Конвенција за минимална возраст, 1973 година (бр. 138);
- Конвенција за најлоши форми на детски труд, 1999 година (бр. 182);
- Конвенција за еднакви наградувања, 1951 година (бр. 100);
- Конвенција за дискриминација (вработување и професија), 1958 година (бр. 111).

1.2 Преглед на релевантно меѓународно законодавство

1.2.1 Стандарди и регулативи на ЕУ

1.2.1.1 Стандарди и регулативи за животна средина на ЕУ

Главна директива за животна средина на ЕУ, релевантна за предложениот проект е Директивата 2014/52/EU за изменување на Директивата 2011/92/EU за оцена на ефектите на одредени јавни и приватни проекти врз животната средина.

Директивата за ОВЖС бара проектите, кои според нивната природа, големина или локација веројатно ќе имаат значителни влијанија врз животната средина, меѓу другото да бидат предмет на оцена на влијанијата врз животната средина. Во согласност со член 4 од Директивата:

1. Согласно член 2(4), проектите наведени во Анекс I ќе бидат предмет на оцена во согласност со членовите 5 до 10.
2. Согласно член 2(3), за проектите наведени во Анекс II, земјите-членки утврдуваат дали проектот ќе биде подложен на проценка во согласност со членовите 5 до 10. Земјите-членки ќе ја донесат таа определба преку:
 - (а) испитување од случај до случај или
 - (б) прагови или критериуми поставени од земјата-членка.

Земјите-членки може да одлучат да ги применат двете постапки наведени во точките (а) и (б). Директивата за ОВЖС е на сила од 1985 година и се применува на јавни и приватни проекти, кои се дефинирани во Анексите I и II. Во Анекс I се наведени проектите за кои ОВЖС е задолжителна. Сите проекти наведени во Анекс I се смета дека имаат значителни ефекти врз животната средина и ОВЖС е задолжителна. За проектите наведени во Анекс II, националните власти одредуваат дали треба да се спроведе постапка за ОВЖС. Постапката за „Утврдување потреба за спроведување постапка за ОВЖС (член 80 и 81 од ЗЖС); ги одредува ефектите на проектите врз основа на прагови/критериуми или испитување од случај до случај.

Дополнително, инвеститорот мора да обезбеди информации за влијанието врз животната средина (извештај за ОВЖС – Анекс IV); Министерството за животна средина и јавноста (како и засегнатите земји-членки) мора да бидат информирани и консултирани; одлука носи надлежниот орган земајќи ги предвид резултатите од консултациите. Јавноста е информирана за одлуката и потоа може да ја оспори пред судовите.

Директивата за ОВЖС од 1985 година е изменета три пати, во 1997 година (Директива 97/11/EЗ), во 2003 година (Директива 2003/35/EЗ) и во 2009 година (Директива 2009/31/ЕС. Во 2011 година беше усвоена кодифицирана верзија, односно Директива 2011/92/ЕС, а последен пат беше изменета во 2014 година – Директива 2014/52/EU.

Други поврзани документи на ЕУ и глобално, за процесот на оцена на влијанието врз животната средина се:

- Директива 2014/52/EU за изменување и дополнување на Директивата 2011/92/EU за проценка на ефектите на одредени јавни и приватни проекти врз животната средина;

- Директива 2003/35/ЕС која обезбедува учество на јавноста во однос на изготвувањето на одредени планови и програми кои се однесуваат на животната средина и дополнување во однос на учеството на јавноста и пристапот до правдата на Директивите на Советот 85/337/ЕЕЗ и 96/61/ЕС ;
- Конвенција за оценка на влијанијата врз животната средина во прекуграничен контекст (Еспо, февруари 1991), Закон за ратификација ("Службен весник на РМ" бр. 44/99);
- Упатство за документ на Комисијата за примена на исклучоци според Директивата за ОВЖС – членови 1(3), 2(4) и 2(5) (14.11.2019);
- Водечки документ на Комисијата за рационализација на еколошките оценки, спроведени според член 2(3) од Директивата за ОВЖС (26/07/2016);
- Насоки за ОВЖС - Скрининг (2017);
- Упатство за ОВЖС - Опфат (2017);
- Упатство за ОВЖС - Извештај за ОВЖС (2017);
- Упатство за примена на процедурата за оценка на влијанието врз животната средина за прекугранични проекти од големи размери;
- Упатство за преглед на ОВЖС – 2001 година.

Други релевантни политики на ЕУ за животна средина и социјални прашања, релевантни за предложениот проект се:

- Директива за информации за животната средина (2003/4/ЕС);
- Директива 2004/35/СЕ на Европскиот парламент и на Советот од 21 април 2004 година за еколошка одговорност во однос на спречување и санирање на еколошката штета;
- Директива INSPIRE бр. 2007/2/ЕЗ;
- Директива 2010/75/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 24 ноември 2010 година за индустриски емисии (интегрирана превенција и контрола на загадувањето);
- Директива 2000/60/ЕС на Европскиот парламент и на Советот за воспоставување рамка за акција на Заедницата на полето на политиката за води";
- Директива за вода за пиење (98/83/ЕС) (во моментот се ревидира);
- Директива за третман на урбани отпадни води (91/271/ЕЕЗ);
- Директива 2006/118/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 12 декември 2006 година за заштита на подземните води од загадување и влошување;
- Директива на Комисијата 2014/80/ЕУ од 20 јуни 2014 година за изменување и дополнување на Анекс II на Директивата 2006/118/ЕС на Европскиот парламент и на Советот за заштита на подземните води од загадување и влошување;
- Директива 2008/98/ЕЗ и Директива (ЕУ) 2018/851 на Европскиот парламент и на Советот од 30 мај 2018 година за изменување на Директивата 2008/98/ЕЗ за отпад;
- 2014/955/ЕУ Одлука на Комисијата од 18 декември 2014 година за изменување на Одлуката 2000/532/ЕЗ за списокот на отпад согласно Директивата 2008/98/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот;
- Регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 1357/2014 од 18 декември 2014 година која го заменува Анекс III на Директивата 2008/98/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот за отпад и укинува одредени директиви;
- Директива на Европскиот парламент и Советот 94/62/ЕЗ од 20 декември 1994 година за пакување и отпад од пакување;
- Директива 2012/19/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 4 јули 2012 година за отпадна електрична и електронска опрема (ОЕЕЕ) (реформирана);

- Директива 2012/18/EУ на Европскиот парламент и на Советот од 4 јули 2012 година за контрола на опасности од големи несреќи кои вклучуваат опасни материи, изменувајќи и последователно укинување на Директивата на Советот 96/82/EЗ;
- Протокол и упатства на ЕУ за отпад од градежништво и уривање, 2018 година;
- Регулатива (ЕЗ) бр. 1013/2006 на Европскиот парламент и на Советот од 14 јуни 2006 година за транспорт на отпад;
- Директива (ЕУ) 2018/850 на Европскиот парламент и на Советот од 30 мај 2018 година за изменување и дополнување на Директивата 1999/31/EЗ за депонија на отпад;
- Директива 2006/66/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 6 септември 2006 година за батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори и за укинување на Директивата 91/157/EEЗ;
- Регулатива (ЕЗ) бр. 649/2012 на Европскиот парламент и на Советот од 4 јули 2012 година во врска со извозот и увозот на опасни хемикалии (реформирана);
- Регулатива (ЕЗ) бр. 1272/2008 на Европскиот парламент и на Советот од 16 декември 2008 година за класификација, означување и пакување на супстанции и мешавини, изменување и укинување на Директивите 67/548/EEЗ и 1999/45/EЗ и изменување Регулатива (ЕЗ) бр. 1907/2006;
- Регулатива (ЕЗ) бр. 1907/2006 на Европскиот парламент и на Советот од 18 декември 2006 година во врска со регистрацијата, евалуацијата, одобрувањето и ограничувањето на хемикалиите (REACH), за основање на Европска агенција за хемикалии, изменување и дополнување на Директивата 1999/45/EЗ и укинување на Регулативата (ЕЗ) бр. 793/93 и Регулативата на Комисијата (ЕЗ) бр. 1488/94, како и Директивата на Советот 76/769/EEЗ и Директивите на Комисијата 91/155/EEЗ, 93/67/EEЗ, 93/105/EЗ и 2000/21/EЗ;
- Регулатива на Комисијата (ЕЗ) бр. 552/2009 од 22 јуни 2009 година за изменување на Регулативата (ЕЗ) бр. 1907/2006 на Европскиот парламент и на Советот за регистрација, евалуација, одобрување и ограничување на хемикалиите (REACH) во однос на Анекс XVII;
- Директива 2008/50/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 21 мај 2008 година за квалитет на амбиенталниот воздух и почист воздух за Европа, изменета со Директивата на Комисијата (ЕУ) 2015/1480;
- Директива 2001/81/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 23 октомври 2001 година за националните горни емисии за одредени атмосферски загадувачи, изменета со Директивата 2006/105/ЕС, 2013/17/EУ и Регулативата (ЕЗ) бр. 219/2009 ;
- Директива (ЕУ) 2016/2284 за намалување на националните емисии на одредени атмосферски загадувачи, со која се менува Директивата 2003/35/EЗ и се укинува Директивата 2001/81/EЗ;
- Директива 2004/107/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 15 декември 2004 година која се однесува на арсен, кадмиум, жива, никел и полициклични ароматични јаглеводороди во амбиенталниот воздух изменета со Регулативата (ЕЗ) 219/2009 2009 година и Директивата на Комисијата (ЕУ) 2015/1480 година;
- Директива (ЕУ) 2016/802 на Европскиот парламент и на Советот од 11 мај 2016 година која се однесува на намалување на содржината на сулфур во одредени течни горива;
- Регулатива (ЕУ) бр. 525/2013 на Европскиот парламент и на Советот од 21 мај 2013 година за механизам за следење и известување за емисиите на стакленички гасови и за известување други информации на национално и ниво на Унијата релевантни за климатските промени и за укинување на Одлуката бр. 280 /2004/EЗ;
- Директива 2002/49/EЗ за проценка и управување со бучавата во животната средина;

- Директива 2009/147/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 30 ноември 2009 година за зачувување на дивите птици (кодифицирана верзија);
- Директива на Советот 92/43/ЕЕЗ од 21 мај 1992 година за зачувување на природните живеалишта и дивата фауна и флора;
- Директива 2008/96/EЗ за управување со безбедноста на патната инфраструктура;
- Директива на Советот од 12 јуни 1989 година за воведување мерки за поттикнување на подобрување на безбедноста и здравјето при работа на работниците(89/391/ЕЕЗ);
- Директива 92/57/ЕЕЗ на Советот од 24 јуни 1992 година за спроведување на минималните барања за безбедност и здравје на привремени или мобилни градилишта (осма поединечна директива во смисла на член 16 (1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);
- Директива на Советот од 30 ноември 1989 година во врска со минималните барања за безбедност и здравје на работното место (прва поединечна директива во смисла на член 16 (1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ) (89/654/ЕЕЗ);
- Во 2004 година Европската комисија издаде Комуникација (СОМ [2004] 62) за практично спроведување на одредбите на директивите, имено 89/391 ЕЕС (рамковна директива), 89/654 ЕЕС (работни места), 89/655 ЕЕС (работа опрема), 89/656 ЕЕС (опрема за лична заштита), 90/269 ЕЕС (рачно ракување со товари);
- Директива 2009/104/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 септември 2009 година во врска со минималните барања за безбедност и здравје за употреба на работна опрема од страна на работниците на работа (втора поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директива 89/391/ЕЕЗ);
- Директива 1999/92/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 декември 1999 година за минималните барања за подобрување на безбедноста и здравствената заштита на работниците кои се потенцијално изложени на ризик од експлозивни атмосфери (15-та поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);
- Директива на Советот од 30 ноември 1989 година во врска со минималните барања за безбедност и здравје на работното место (прва поединечна директива во смисла на член 16 (1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ) (89/654/ЕЕЗ);
- Во 2004 година Европската комисија издаде Комуникација (СОМ [2004] 62) за практично спроведување на одредбите на директивите, 89/391 ЕЕС (рамковна директива), 89/654 ЕЕС (работни места), 89/655 ЕЕС (работа опрема), 89/656 ЕЕС (опрема за лична заштита), 90/269 ЕЕС (рачно ракување со товар);
- Директива 2009/104/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 септември 2009 година во врска со минималните барања за безбедност и здравје за употреба на работна опрема од страна на работниците на работа (втора поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директива 89/391/ЕЕЗ);
- Директива 1999/92/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 декември 1999 година за минималните барања за подобрување на безбедноста и здравствената заштита на работниците кои се потенцијално изложени на ризик од експлозивни атмосфери (15-та поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);
- Директива на Советот 92/58/ЕЕЗ од 24 јуни 1992 година за минималните барања за обезбедување знаци за безбедност и/или здравје при работа (деветта поединечна директива во смисла на член 16 (1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);
- Директива 1999/92/EЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 декември 1999 година за минималните барања за подобрување на безбедноста и здравствената заштита на работниците кои се потенцијално изложени на ризик од експлозивни

атмосфери (15-та поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);

- Директива 2009/148/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 30 ноември 2009 година за заштита на работниците од ризиците поврзани со изложеност на азбест при работа (кодифицирана верзија);
- Директива 2003/10/ЕС на Европскиот парламент и на Советот од 6 февруари 2003 година за минималните здравствени и безбедносни барања во однос на изложеноста на работниците на ризици кои произлегуваат од физички агенси (бучава) (Седумнаесетта поединечна директива во смисла на член 16(1) од Директивата 89/391/ЕЕЗ);
- Европска директива 2002/44/ЕС за изложеност на работници на вибрации;
- Директива на Советот 2000/78/ЕЗ од 27 ноември 2000 година за воспоставување на општа рамка за еднаков третман при вработување и професија;
- Директива на Советот 94/33/ЕЗ од 22 јуни 1994 година за заштита на младите при работа;
- Директива 2003/88/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 4 ноември 2003 година во врска со одредени аспекти на организацијата на работното време;
- Директива 2006/54/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 5 јули 2006 година за имплементација на принципот на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во однос на прашањата за вработување и занимање (преобликување) итн.

1.2.2 ЕБОР Контекст

Банката го категоризира секој проект со цел да ја утврди природата и обемот на истражувањата за животната и социјалната средина, кои треба да се спроведат, активностите за објавување на информации и вклучувањето на заинтересираните страни. Тоа треба да соодветствува со природата, локацијата, чувствителноста и обемот на проектот, како и големината на потенцијалните негативни влијанија врз животната и социјалната средина кои проектот може да ги има во иднина. Минатите и сегашните влијанија врз животната и социјалната средина и ризиците коишто произлегуваат од постојни објекти опфатени со проектот, ќе бидат предмет на оценка на влијанијата врз животната и социјалната средина без оглед на категоризацијата.

Политиката на ЕБОР ги класифицира проектите во посебни категории, во зависност од видот, локацијата, чувствителноста и обемот на проектот, вклучувајќи ја природата и големината на неговите потенцијални влијанија врз животната средина. Категории се со следниот редослед:

- **Категорија А:** Проектот е категоризиран како проект од категорија А ако неговото спроведување може да доведе до потенцијално значителни идни штетни влијанија врз животната средина и/или социјалните аспекти, кои во моментот на категоризацијата не можат лесно да се идентификуваат или проценат, а за кои е неопходно да се спроведе формален и партиципативен процес на оценка на влијанијата врз животната и социјалната средина. Списокот на индикативни проекти од категорија А е претставен во Додаток 2 од Политиката на ЕБОР, 2019 година.
- **Категорија Б:** Проектот е категоризиран како проект од категорија Б кога неговите потенцијално негативни идни влијанија врз животната и социјалната средина се ограничени на локацијата каде што се спроведува проектот, и / или можат лесно да се идентификуваат и решат со мерки за ублажување на влијанијата. Барањата за проценка на влијанијата врз животната и социјалната средина можат да се разликуваат во зависност од проектот и ќе бидат утврдени од страна на ЕБОР за секој проект посебно.
- **Категорија В:** Проектот е категоризиран како проект од категорија Ц кога е веројатно дека ќе доведе до минимални или нема да има потенцијално негативни влијанија врз животната средина и/или социјалните аспекти, кои лесно можат да се решат со помош на ограничена проценка на влијанијата врз животната и социјалната средина.

Првичните истражувања за животната средина и социјалните аспекти (ПИЖССА) ќе се спроведуваат во случај кога нема доволно информации во времето кога се врши категоризацијата за да се утврди соодветната категорија и обемот на проценката.

ЕБОР усвои сеопфатна група од конкретни Барања за изведба (БИ), како дел од политиката за животна средина и социјалните аспекти (ЕБОР, 2019 година), кои се очекува да ги исполни корисникот, покривајќи низа клучни области и влијанија врз животната средина и социјалните аспекти, безбедност и здравје на работниците и заедницата, раселување и други прашања и активности вклучени во развојот на проектот и оперативноста.

Преку процесот на оцена на влијанијата врз животната средина и социјалните аспекти, како и мониторингот, дадени во Барањата за изведба (БИ), проектите треба да се планираат, спроведуваат и работат во согласност со важечките регулаторни барања и добрата меѓународна пракса (ДМП). Специфичните БИ, за клучните области на одржливост, во животната средина и социјалните аспекти и нивната применливост во Проектот се претставени по следниот редослед:

- БИ 1 - Оценување и управување со влијанија врз животната и социјалната средина и прашања

Ова Барање за изведба ги прикажува одговорностите на Клиентот во процесот на проценка на потенцијалните влијанија врз животната средина и социјалните аспекти и прашања поврзани со проектот, како и развивање и спроведување процедури за управување и следење на овие влијанија и прашања. Ангажирањето на засегнатите страни во проектот е составен дел од овој процес. БИ 10, кој ги наведува барањата во врска со ангажирањето на засегнатите страни, треба да се чита заедно со БИ1.

- БИ 2 – Вработување и работни услови

Ова барање за изведба (БИ) потврдува дека работната сила е важен ресурс за клиентите и нивните деловни активности, при што правилното управување со човечките ресурси и здравите односи меѓу работниците и раководството засновани на почитување на правата на работниците, вклучувајќи ги и слободата на здружување и правото на колективно договарање, се клучни елементи за одржливост на деловните активности. Со правичен третман на работниците и обезбедување на безбедни и здрави услови за работа¹, клиентите можат да постигнат значителни материјални придобивки, како што се подобрување на ефикасноста и продуктивноста на работата.

- БИ 3 - Ефикасно користење на ресурси, спречување и контрола на загадувањето

Ова Барање за изведба (БИ) го утврдува пристапот и користењето на ресурсите и спречување и контрола на загадувањето, врз основа на хиерархијата на мерки за ублажување на влијанијата, начелото според кое штетата врз животната средина прво треба да се коригира кај изворот на штета и принципот „загадувачот плаќа“. Овој БИ бара од клиентот да ги идентификува можностите поврзани со проектот за подобрување на ефикасноста на енергијата, водата, ресурсите и минимизирање на отпадот, да го усвои пристапот на хиерархија за ублажување за справување со негативните влијанија врз здравјето на луѓето и животната средина што произлегуваат од ресурсот и да промовира намалување на емисиите на стакленички гасови поврзани со проектот. Ова БИ ја потврдува важноста од користење на најдобрите достапни техники и меѓународни практики.

- БИ 4 – Здравје и безбедност

Ова Барање за изведба (БИ) ја потврдува важноста од избегнување или ублажување на негативните влијанија по здравјето и безбедноста, како и прашањата поврзани со проектните активности на работниците, населението и потрошувачи кои се засегнати од проектот. Ова Барање за изведба бара од клиентите на Банката да ги идентификуваат и проценат ризиците по здравјето и безбедноста на работниците, заедницата поврзани со проектот и да преземат

¹ Барањата за безбедност и здравје при работа се опфатени во БИ4

соодветни превентивни мерки. Овие мерки ќе го фаворизираат спречувањето или избегнувањето на ризици и влијанија наместо минимизирање и намалување.

- БИ 5 - Откуп на земјиште, присилно раселување и економско раселување

БИ 5 ги прикажува барањата што треба да се исполнат за проектите што вклучуваат физичко или економско раселување, кое може да биде целосно, делумно, постојано или привремено. Присилното преселување се однесува и на физичко раселување (преместување или губење на засолниште) и на економско раселување (губење на средства или ресурси и/или губење на пристап до средства или ресурси што доведува до губење на извори на приход или средства за живот) како резултат на откуп на земјиште поврзано со проекти и/или ограничувања за користење на земјиштето.

- БИ 6 - Зачувување на биолошка разновидност и одржливо управување со живите природни ресурси

Ова барање за изведба (БИ) потврдува дека зачувувањето на биолошката разновидност² и одржливото управување со живите природните ресурси³ се од фундаментално значење за еколошката и социјална одржливост. Ова Барање за изведба ги прикажува одговорностите на клиентот во однос на зачувување на биолошката и пејзажната разновидност во областа на проектот. Од клиентот се бара да ја процени состојбата на биолошката разновидност, да ги идентификува чувствителните области и живеалишта и да развие соодветни мерки за ублажување, дизајнирани да го избегнат/минимизираат влијанието врз растителниот и животинскиот свет. Клиентот треба да го усвои пристапот на хиерархија на ублажување, со цел да нема нето загуба на биолошка разновидност и каде што е соодветно, да се постигне нето добивка на биолошка разновидност.

- БИ 7 - Домородни народи

Ова БИ не е релевантно за предложениот проект.

- БИ 8 - Културно наследство

БИ 8 ја препознава важноста на културното наследство за сегашните и идните генерации. Целта е да се заштити културното наследство и да се насочат клиентите кон избегнување или ублажување на негативните влијанија врз културното наследство во текот на нивните деловни операции. Од клиентите се очекува да бидат претпазливи во нивниот пристап кон управувањето и одржливото користење на културното наследство.

- БИ 9 - Финансиски посредници

Ова БИ не е релевантно за предложениот проект.

- БИ 10 - Објавување информации и вклучување на заинтересирани страни

Во ова Барање за изведба (БИ) се согледува важноста на отвореното и транспарентно вклучување помеѓу клиентот, неговите вработени, локалното население директно засегнати со проектот и, онаму каде што е соодветно, други заинтересирани страни како суштински елемент на меѓународно прифатените добри практики и корпоративното граѓанство.

За подготовка на потребната документација, особено за специфични барања за односи со јавноста, тимот за ОВЖС ги има земено предвид релевантните достапни насоки и белешки за добри практики, подготвени од ЕБОР.

² Биолошка разновидност се дефинира во согласност со Конвенцијата за биолошка разновидност како „варијабилност меѓу живите организми од сите извори вклучувајќи ги, меѓу другите, сувоземни, морски и други водни екосистеми и еколошките комплекси од чиј дел се истите; тоа вклучува разновидност во рамки на видовите, меѓу видовите и на екосистемите“.

³ „Природни ресурси“ се дефинираат како „растенија и животни кои се одгледуваат за човечка и животинска консумација и употреба, било во дивина или во култивирана средина. Тоа ги вклучува сите видови на шуми, биогорива, земјоделство, вклучувајќи ги годишните и повеќегодишните култури и сточарство, вклучувајќи добиток; диви и одгледувани риби, вклучувајќи ги сите видови на морски и слатководни организми, рбетници и безрбетници“.